

Hugo Arlman en John Peters

**VROUWEN
ACHTER
TRALIES**

2014 Prometheus • Bert Bakker Amsterdam

Bijna zevenhonderd vrouwen en ruim twaalfduizend mannen zitten in gevangnissen in Nederland. De vrouwen zitten op drie plekken: in Ter Peel, vlak bij Venlo, in een aparte vrouwenafdeling van de gevangenis in Zwolle, en in Nieuwersluis, dertig kilometer onder Amsterdam, aan de Vecht.

John Peters en Hugo Arlman waren te gast in de verschillende penitentiaire inrichtingen (pi's), zoals gevangnissen bij justitie worden genoemd. Ze voerden in het voorjaar van 2013 gesprekken met gedetineerde vrouwen en met de inrichtingswerkers die dagelijks met de vrouwen omgaan. Daaruit maakten zij drie televisiedocumentaires onder de titel *Vrouwen achter tralies* (uit te zenden op 28 mei, 4 en 11 juni 2014). Dit boek laat de vrouwen en de medewerkers uitgebreid en vaak op een andere manier aan het woord en geeft achtergronden en een breed beeld van de vrouwengevangnissen in Nederland.

De namen van de gedetineerde vrouwen zijn gefingeerd. Zo nodig zijn ook details die hen op een andere manier herkenbaar kunnen maken, veranderd. De medewerkers van de gevangnissen worden bij hun werkelijke voornaam genoemd.

Met dank aan de vrouwen en de medewerkers van de pi's Ter Peel, Zwolle en Nieuwersluis.

© 2014 Hugo Arlman en John Peters, NTR
Tekstverwerking Morsal Aziz
Omslagontwerp Geert Franssen
Foto omslag Matej Hudovernik/Shutterstock
Foto auteurs Maria van Rooijen
Zetwerk Mat-Zet bv, Soest
www.prometheusbakker.nl
ISBN 978 90 351 4219 0

ntr:

HET BAD

‘Je weet gewoon niet wat je te wachten staat. Je komt op een plek waar je nooit had verwacht dat je er zou komen. Ik werd hier binnengebracht met het busje en dan moet je zeggen wie je bent. Je wordt in een hokje gezet. Ze roepen je op een gegeven moment op. Dan moet je je urine afgeven. Je moet papieren invullen en je krijgt, zoals zij dat dan noemen, je inkomstenpakket. Ja, ik was eigenlijk best wel overstuur. Je moet je uitkleden en je krijgt kleren van de visitatie aan en je wordt gevisiteerd. En dan word je uiteindelijk naar je cel gebracht,’ vertelt Irene, een vijftientigjarige vrouw in Nieuwersluis.

Gerard, een door de wol geverfde medewerker van de gevangenis in Ter Peel, vijftig, bril, kortgeknipt grijzend haar, vriendelijk gezicht, beschrijft dezelfde scène zo: ‘Iemand wordt opgepakt of aangehouden, dan zit je gemiddeld drie dagen op het politiebureau. De dag dat je vertrekt naar een gevangenis krijg je wel of niet op tijd je eten, heb je wel of niet

voldoende je medicatie gehad en heb je wel of niet kunnen douchen. Dan kom je na een hele dag in de bus zitten op Ter Peel aan, wij zijn vaak het laatste adres waar gedetineerden aankomen. Dan kom je op de Bad-afdeling en dan word je ontvangen door twee wildvreemde mensen. Die zeggen dan: “Kom maar binnen, lang in het busje gezeten, blabla. Hebt u spullen bij u die prikken, steken of andere dingen die u niet bij u mag hebben? Nee, nee, nee. Nou, oké dan. Gaat u dan daar maar op het handdoekje staan. En kleedt u zich maar uit. Ja, ja, de bh en het onderbroekje ook.”

Op dat moment raak je je bevoegdheid om voor jezelf dingen te beslissen gewoon kwijt, want dan ben je afhankelijk van anderen. Andere mensen zeggen dat je daar in je evakostuum gaat staan. En dan mag je door je haren wrijven, je oren laten zien, over je neus wrijven en dan, goed, tilt u de borsten maar op, mevrouw. Ik vind het bizar en ik snap wel dat het nodig is, maar ik vind ook wel dat je dan heel erg dichtbij komt. Als mensen een huidplooi hebben door wat voor reden dan ook, dan mag je die ook optillen en laten zien, want daar kun je natuurlijk ook van alles in wegstoppen. Dan moet er drie keer door de knieën gezakt worden om te kijken of er op wellicht een andere plek nog iets verstopt zit en dan mag u omdraaien en uw voeten laten zien. Dus daar gebeurt heel erg veel en vanaf dat moment moet je voor elke shit bij een inrichtingswerker zijn. Voor je rolletje toiletpapier, voor je tandenborstel, voor zeep, voor shampoo. Dan ben je afhankelijk van het systeem. Dan ben je je recht op zelfbeschikking kwijt. Dat is het, voor mij is dat het gedetineerd zijn.’

Het Bad is de in- en uit-afdeling van elke gevangenis. De uitdrukking ‘bad’ dateert nog uit de tijd dat gevangenen ten be-

hoeve van de hygiëne in bad moesten én ontluisd werden. Vrouwen die van buiten komen, ook wel ‘inkomsten’ geheten, worden in het Bad ingeschreven, aan het lichaam onderzocht, hun spullen worden gecontroleerd op wapens en verdovende middelen, hun urine wordt bekeken op sporen van drugsgebruik. Elk bezoek aan de buitenwereld – naar de rechtbank voor een zitting, op verlof, naar het ziekenhuis – gaat via het Bad. Fouilleren, rugzak uitpakken, via het Bad eruit; fouilleren, rugzak uitpakken, urinecontrole, via het Bad er weer in. Bij het definitief verlaten van de gevangenis krijgen de vrouwen van het Bad alle in bewaring genomen documenten, papieren, mobiele telefoons en kleding weer terug.

‘De Bad-afdeling is de plek waar heel erg veel verkeer is,’ legt Gerard geduldig uit. ‘Daar gebeurt alles. Vrouwen komen daar binnen, vrouwen vertrekken daar op transport, komen terug van transport, de preciosa, de persoonlijke spulletjes, worden daar verzorgd. Daar vindt het was-wisselen [eigen kleren uit, tijdelijke gevangenskleren aan] van de gedetineerden plaats. Het is ook de plek waar de urinecontroles worden afgenomen en waar de visitatie plaatsvindt. Visitatie is het onderzoek *aan* het lichaam, je hoort soms weleens *in* het lichaam, nu, dat is not done, dat gebeurt nergens in Nederland, maar onderzoek *aan* het lichaam wel.’

Medewerkers van het Bad controleren ook alle spullen die voor de opgesloten vrouwen door familie en vrienden worden meegebracht of worden opgestuurd. Een van de badmeesters uit Nieuwersluis vertelt wat ze doet, terwijl ze twee plastic tassen vol kleren zorgvuldig sorteert: ‘Ik ben nu de spullen aan het controleren. Die zijn hier binnengebracht voor deze dame. Dat is invoer. Die worden eerst door ons gecontroleerd en dan worden ze aan haar uitgereikt. Dan mag

zij dat op de afdeling, op de cel, gebruiken. Dat kan variëren van kleding, ondergoed, schoenen, een jas, eigenlijk alles wat iedereen thuis in de kast heeft, zeg maar.' *Dat soort felgekleurde kleding gaat zij allemaal dragen hier?* 'Dat neem ik aan van wel, want dat heeft ze dus laten invoeren. Dus dan ga ik er wel van uit dat ze dat ook echt wil gaan dragen. Het zijn tenslotte ook vrouwen. Dus daar zitten vaak dan wel ook wat apartere dingen bij. Maar we hebben ook net zo goed dames die wat rustiger zijn en wat minder flamboyant. Dan heb ik hier een bikini.' *Mag die in het zwembad gedragen worden?* 'Die mag in het zwembad gebruikt worden, maar dan wel buiten de gevangenis en niet hier binnen. Dus die gaat op de lijst dat die niet naar binnen mag, want dat is niet toegestaan.' *Wat is nu niet toegestaan?* 'Nou in ieder geval alles wat niet heel is of stuk is of dermate doorzichtig zoals dit ook, dit is ook kapot, dat mag ook niet naar binnen. We hebben gewoon een aantal standaard dingen wat niet naar binnen mag en dat hebben we allemaal op een lijst staan. Dan heb ik hier inmiddels al een paar dingen liggen die niet naar binnen mogen. Dan bewaren we dat gewoon netjes voor haar. Op het moment dat zij hier weggaat krijgt zij al haar spullen mee terug.'

Waarom mogen kapotte kleren niet naar binnen? 'Het is vaak wat je ziet bij broeken bijvoorbeeld, dan hebben ze spijkerbroeken aan en dan zitten er allemaal scheuren in, dat is niet netjes. Het is wel de bedoeling dat de dames er gewoon netjes bijlopen en niet de borsten of de billen duidelijk zichtbaar zijn. En eventueel als ze dus hier binnenkomen met de spullen en het zou nog niet stuk zijn en zij zeggen dan dat het wel stuk is. Dat is toch ter voorkoming van aansprakelijkheid.'

Er kan ook van alles in zitten, niet alleen kleding. Dan gaan we ze even goed bekijken. Juist met bijvoorbeeld kle-

dingstukken, met naden en dingen, daar moet je altijd heel goed op letten. Helemaal als het door mensen van buitenaf wordt gebracht. Omdat je gewoon heel erg goed rekening moet houden met contrabande. Drugs bijvoorbeeld, geld, of iets in die trant. Dat ze dat niet bijvoorbeeld in de zoom doen van de kleding. Dus dat is heel belangrijk. Op het moment dat ze binnenkomen, echt de eerste keer, dan komen ze toch vaak al van het politiebureau af. Dan moet je het ook controleren, maar dan zal je eigenlijk nooit wat vinden of ze moeten het echt al bij zich hebben gehad. Dan is het wat anders. Maar juist de invoer, wat er voor hen wordt ingebracht, dat is heel belangrijk om het heel goed te controleren. De tas is leeg. Dan slaan we alle spulletjes netjes voor deze dame op, totdat ze weggaat, dan krijgt ze alles weer mee.'

Mevrouw Fransen is een broodmagere vrouw van zesenvier-
tig met een ingevallen gezicht en lang, goedverzorgd bruin
haar in een staart. Ze is op een vrijdagmiddag laat binnenge-
komen in Nieuwersluis en moet na het weekeinde nog hele-
maal door de molen van het Bad. Een medewerkster haalt
haar op uit een tijdelijke cel.

'Mevrouw Fransen, u mag meekomen. Loopt u maar ver-
der mee, mag u naar binnen, mag u even tegenover mij
plaatsnemen. Gaan we even kijken wat u allemaal bij u heeft.
Eerste detentie is dit? Ja? Oké, ik ga even uw spullen pakken.
Kijk eens, dit gaan we allemaal controleren. Dus u mag er niet
aankomen.' *'Nee, ik zou het niet durven.'* 'Mijn collega legt al-
les klaar. Heeft u er nog naalden of iets dergelijks in zitten?'
'Naalden?! Natuurlijk niet. Naalden?' 'Nee? Ook geen messen
of iets anders? Nee?' *'Mes, haha.'*

De twee badmeesters nemen met mevrouw Fransen een

hele stapel papieren en formulieren door. Geduldig zet ze de ene handtekening na de andere. 'Als mensen, personen van buiten, geld willen storten is dit het bankrekeningnummer, dat moet onder vermelding van uw achternaam en voorletters. En uw registratienummer, dat moet u er altijd bij vermelden. Registratienummer, dat is jouw nummer, jouw detentienummer. Nee, dit is gewoon een nummer, wat jij binnen de p.i. krijgt. Dit is gewoon het bankrekeningnummer. Van de Bank of Scotland. Ja? Daar heb jij een rekening en dat moet dan als ze het storten op jouw registratienummer. Jouw achternaam en voorletters.' 'Oké.'

'We gaan dit geld storten op je rekening. Ook al is het niet veel. Even kijken: 4 euro en 15 cent.' *'Ik en mijn man delen ons geld samen, maar om dat te gaan delen wordt heel moeilijk. Ik leg het hem nog wel uit. Eigenlijk beheren mijn ouders mijn geld.'* 'Jij woont nog bij je ouders in?' *'Nee, ik heb mijn eigen huis. Ik heb alles wat mijn hartje begeert. We hebben zelfs een auto en alles.'* 'Oké. Dat is wel netjes.' *'Zeker weten.'* 'Jouw ouders beheren jullie geld of alleen dat van jou?' *'Ja jullie, we hebben gezinsuitkering, dus het is jullie.'*

Uit de plastic tassen van de vrouw komt van alles en nog wat tevoorschijn. 'Wilt u dit briefje hebben?' *'Even kijken, wat is dat? Ik heb het nummer van mijn man! Ah, tenminste ja, ja, ja, ik heb het. Hèhè, zo veel moeite voor gedaan. Die heeft Simpel, mijn man, en heb ik het eindelijk gevonden.'* 'Helemaal top hoor, kan je hem eindelijk bellen.'

De medewerkster maakt een lijst van ingeleverde spullen. 'Eén keer portemonnee, één keer een lege tas. Een rugzak of zo.' *'Ik heb veel mooiere tassen, maar goed, daar heb ik nu even niets aan.'* 'Waar ben je van straat afgeplukt?' *'Moet ik dat hier eigenlijk vertellen? Bij de Albert Heijn.'* 'Bij de Albert

Heijn, oké.’ *‘Iedereen weet dat je geen rolletje drop of chocoladereep mee mag nemen, dat weet iedereen, dus.’* ‘Nee hè? Maar soms heb je van die dagen, kan gebeuren.’

‘Eén keer kapotte broek.’ *‘Is die broek... is dat...?’* ‘Deze mogen niet mee naar binnen.’ *‘Die mag niet naar binnen?’* ‘Nee, vooral omdat er van die gaten in zitten. En er zit geen stofje achter.’ *‘O, wat erg. Het is wel dicht gestoft, want in Heerhugowaard [andere p.i.], toen mocht ik het wel aan.’* ‘Ja, er zit een stofje achter, dus hij mag wel.’ *‘Ja, dus nu mag het, ik doe niet moeilijk, haha. Jullie ook niet, maar ik begrijp dat het de regels zijn.’*

‘Mevrouw Fransen? Kunt u toevallig ook plassen?’ *‘Ik, ja.’* ‘Ja? Want wij moeten bij iedere nieuwe inkomsten die binnenkomt urine afnemen. Dat houdt in dat je wordt getest op cannabis en THC.’ *‘Wat is dat?’* ‘Cannabis, hasj en wiet.’ *‘O sorry, ja. Oké, ik gebruik alleen mijn shag, ik gebruik trouwens geen hasj.’*

‘Hoe lang moet u nu blijven, mevrouw?’ vragen wij. *‘Ja, dat weet ik ook niet hoe dat zit. Moet ik voor opkomen, m’n advocaat spreken of zo, bij de Parnassusweg [rechtbank Amsterdam]. Maar ik heb twee jaar proeftijd en als ik dan weer iets ga doen, dus wat er nu is gebeurd, daar stond veertien dagen op en nu begrijp ik niet wat er gaat gebeuren. En nu ben ik dus weer met justitie in aanraking geweest en wat gaat er nu gebeuren? Nu was het een rolletje drop. Wat ik net zei. Dan moet ik weer veertien dagen uitzitten.’*

Klaudia is een Poolse vrouw van eind twintig, kort geknipt, piekerig, donker haar, gebroken wit shirt aan, spijkerrok. Ze is door een blauw busje van de DJI – Dienst Justitiële Inrichtingen – naar Ter Peel gebracht. De gevangenis ligt midden

op het platteland in de buurt van Venlo. Bomen omzomen de weg naar het terrein. Een groepje dennen dat de Kameel wordt genoemd, opgenomen in het gevangensterrein, is het enige wat resteert van de zeventig jaar geleden nog onontgonnen Peel. Het busje is door de metalen poorten gereden, langs het parkeerterrein, door de ramen zijn verschillende vleugels van de gevangenis – gelige baksteen, twee verdiepingen, veel metalen hekwerk – te zien. Aan de linkerkant staat het oude gebouw, dat in de jaren vijftig als klooster werd neergezet, sobere jarenvijftigbouw, torentje van de kapel.

Klaudia wordt aan de zijkant van een nieuwbouwvleugel afgezet en loopt begeleid door bewakers door een smal gangetje, slaat links af door de metaaldetector heen en steekt de gang over naar het Bad. Ze kleedt zich in een klein, betegeld hok uit en, na controle, weer aan. Ze is zichtbaar en hoorbaar aangedaan. De badmeester, zoals dat met gevoel voor humor in de gevangnissen heet, vult allerlei papieren over en voor haar in.

‘Your signature. And do you smoke?’ ‘*Sometimes.*’ ‘Sometimes. And do you want to buy?’ ‘*No.*’ ‘No? A telephone card to call someone?’ ‘*Yes because I haven’t.*’ ‘Okay. Here is 1 euro from Ter Peel and 5 you can buy. And how it works, they can tell you upstairs. And then you have 6 euro to call. You can sign over there that I gave it to you. Here we have the card of the bank, you can sign here that you’ve seen them and when you are leaving, you bring this and we give your stuff back.’

Klaudia houdt zich moeizaam overeind tegenover het emotionele geweld van de binnenkomst in de gevangenis. Ze wordt door een bewaakster naar boven gebracht waar medewerker Gerard op haar wacht. Hij weet niet hoe de nieuwe dame eruitziet. De voorlichtster van het ministerie van Justi-

tie die ons begeleidt, kent hij ook niet. Ze wordt daar nog bijna de dupe van als Gerard veronderstelt dat zij moet worden ingesloten.

Hij geeft Klaudia een hand. 'My name is Gerard.' 'Klaudia.' 'Did they tell you on which room you are coming? No? Okay. One moment, I am gonna check. Pascal, weet jij op welke cel zij komt? Op welke cel komt die mevrouw? 139? You may follow me. Is this your first time in Ter Peel?' vraagt hij op de gastvrije toon van de portier in het Amstel Hotel. Hij loopt met haar de cellengang in terwijl hij een winkelkarretje met haar spullen en het beddengoed van de gevangenis voor zich uit duwt. Hij maakt de deur van 139 open. In de cel, ruim 3 bij 2 meter, staat rechts een stalen dubbelbed, links is een douchecel, wc, pantry en twee planken. Het raam kijkt uit op andere vleugels van de gevangenis.

'For the time being this will be your home. In the back is everything what you need to make your bed. There is also a robe for in the morning. This is only allowed to wear when you pick up your medicines, in case you have medicines. For the rest is only for your room. So don't walk around it in the unit, yeah? I will check if we have something to eat for you. When you want to make coffee or tea, you have to warm the water in the microwave.' 'Okay.'

Hij wijst op een metalen knop naast een luidsprekertje in de wand van de cel tussen de planken, en zegt op vriendelijke maar besliste toon: 'If something is wrong and you need somebody, press the button. You get one of my colleagues and then we can come and look. And that is not for asking what the time is or for that kind of stupid questions. But only when there is really something wrong. All the other things you have to arrange during the day. I will get some papers for you.'

That you can read what you are doing here. And then afterwards we will talk about it. So everything is clear. But first you can organize your room. Ja? For the time being you are alone. But it can change very quickly so maybe today is coming somebody or tomorrow.'

'I have question about the telephone. Can I call?' 'You got a ticket from the badmeester? A little one. I will put this away and then we do it together. I will show you how it works.'